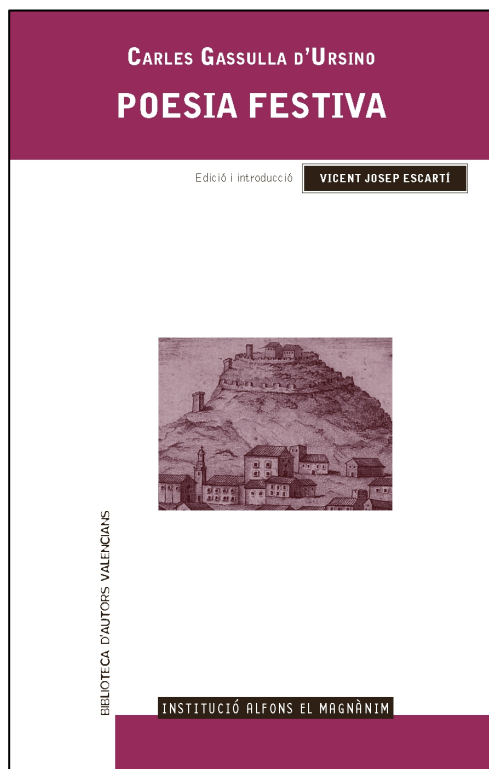

Gassulla d'Ursino, C. *Poesia festiva*. Ed. i intro. de V. J. Escartí. València: IAM, 2015. 223 pàg.

Ressenyat per: Àngel Cano Mateu (Universitat de València)

Joan Fuster va deixar escrit allò que “la meua posteritat serà de paper.” Però, i si per una sèrie de circumstàncies sociopolítiques es passa de la fama literària a l’oblit quasi absolut? Això és el que li ocorregué a alguns autors dels segles XVI, XVII i XVIII, com Carles Gassulla d’Ursino, de qui el professor de la Universitat de València, Vicent J. Escartí, ha recuperat i editat recentment part del manuscrit que porta per títol *Pensil celeste de flores* i que es conserva a l’Arxiu de l’Arxiprestal de Morella.

Escartí estructura el seu treball en tres grans apartats. En la Introducció, un primer punt (*Carles Gassulla d’Ursino: de la fama a l’oblit*, pp. 11-31), ens explica els antecedents familiars –els càrrecs del pare (“de jurado en cap, de justicia mayor y de assessor”) i l’origen noble de la mare–, així com els estudis en filosofia i dret civil o els càrrecs de “justicia mayor y lugarteniente general de todo su distrito –Morella–” del mateix Carles Gassulla. Tot seguit, fa un repàs de la trajectòria política de l’autor, i, malgrat que adverteix que encara calen esforços per precisar-la, veu diferències en la bibliografia. Ximeno, Barreda o Dolz escriuen que Carles Gassulla d’Ursino s’hauria mantingut fidel a Felip d’Anjou, mentre que Escartí afirma, amb documentació pertinent, que en un determinat moment hauria estat partidari de l’Àustria, tot i que és possible que canviara de bàndol, aconseguira el perdó reial i, quan el 1712 tornà a Morella, obtinguera els càrrecs i privilegis anteriors.

En l’apartat segon de la Introducció (*El manuscrit del Pensil celeste de flores*, pp. 31-35), Escartí narra la història del manuscrit. Conservat a l’Arxiu de l’Arxiprestal de Morella, una part fotocopiada fou entregada per part de mossén Manuel Milian Boix a Joan Fuster i, a través d’Antoni Ferrando, arribà al professor Escartí. També comenta

els estudis que ha rebut: la tesi de Manuel Ferrer Lluch, els textos nadalencs en català editats en una publicació comarcal per Dolz, les referències d'Enric Querol o, anteriorment, el 1928, la *1a Exposición morellana de arte*, on es va mostrar “*La conquista de Morella*, drama original de D. Carlos Gassulla de Orsino en 1721”, juntament amb altres “Manuscritos de D. Carlos Gassulla de Orsinos.” Escartí remet, també, a un treball seu, anterior: “Carles Gassulla d’Ursino (1674-1745) i el *Pensil celeste de flores*. A propòsit d’un autor quasi desconegut”, *eHumanista/IVITRA* 3, p. 143-229, on es conté una enumeració detallada del conjunt de les obres contingudes en aquest manuscrit.

L’apartat tercer de la Introducció (*Sobre el teatre i la poesia en valencià de Carles Gassulla d’Ursino*, pp. 36-57), se centra en les característiques de la seua producció literària. Així, n’hi ha dues molt destacables: la temàtica majoritàriament religiosa i el popularisme. Aquest popularisme, però, no indicaria la voluntat de l’autor per arribar a tot el conjunt de la societat, sinó a determinades comunitats (tota la vila de Morella o comunitats conventuals femenines) i, òbviament, això el portaria a utilitzar registres, nivells o llengües diferents.

D’altra banda, cal destacar que la presència del català era ben escassa, cosa que podem relacionar amb la seua voluntat aristocratitzant. Tampoc no hem d’oblidar que és una tendència que es porta arrossegant des del segle XVI, i a la qual hem de sumar les noves disposicions borbòniques del començament del XVIII, amb el Decret de Nova Planta (1707). És cert, però, que hi ha una clara resistència, segurament inconscient, per part de molts valencians, que van recórrer a la seua llengua per tal de fer-se entendre amb major facilitat. Així, veiem, clarament en el cas del castellà, sempre opcions cultes i sovint afectades i llibresques, mentre que, en el cas del valencià, opcions populars i vives, de gran coloració local.

Respecte als gèneres que conrea, trobem les *lloes*, dividides entre *loas para comedias*, *loas festejo danze*, *loas procesionales* i *loas en eloquios*, de temàtica tant religiosa com civil. Igualment, estan els gojos, adreçats a diferents sants i diferents advocacions marianes, encara que no hi ha cap en català. També estan els villancets o *villancicos*, freqüents en valencià. O els diàlegs –*diálogos serijocosos*– amb una clara vessant teatral de gran importància, vinculats amb l’evolució lògica del que serien els col·loquis. Aquests són, segons Escartí, les millors peces de la producció catalana de Gassulla, perquè, juntament amb algunes lletres de villancets de Nadal, hi deixa anar tota la riquesa cultural pròpia i de la zona on habita, i no repeteix esquemes ni tòpics literaris i poètics que, sovint, fan l’efecte que no devien ser gairebé entesos pel públic.

El primer bloc de l’obra es tanca amb unes pàgines bibliogràfiques (pp. 59-67) que ens permeten veure els recursos emprats per Escartí a l’hora de redactar aquest treball i, també, una nota explicativa sobre les característiques d’aquesta edició (pp. 69-70).

El segon bloc del llibre (*Edició*, pp. 73-182) ve ocupat per l’edició dels 22 textos catalans del manuscrit, que han estat actualitzats ortogràficament per tal de fer-los de més fàcil lectura i perquè la seua edició filològica i crítica ja l’havia portada a termini el mateix Escartí en l’article citat anteriorment, on oferia, a més, notes de peu de pàgina amb informacions lingüístiques, històriques, d’edició i referents a l’original, molt útils per a la correcta comprensió dels textos.

En un tercer bloc, Escartí hi aporta tres apèndixs (pp. 183-216) amb tres textos en castellà de Gassulla: *Loa. La conquista de Morella* -que permet veure el quefer teatral historicista de l’autor-; i els dos textos introductoris del *Pensil celeste*, que contenen informació destacada per entendre el pensament de Gassulla.

Finalment, l’obra es tanca amb un *Glossari* (pp. 217-223) que permet la consulta ràpida dels mots de major dificultat a l’hora de ser entesos per un públic més general.

Veiem, doncs, com, acostant-se des del context sociopolític fins a l'obra en si, Vicent J. Escartí recupera un dels escriptors de finals del segle XVII i principis del XVIII més interessant i, alhora, més desconegut de les lletres catalanes. Així, ha contextualitzat els 22 textos en català del *Pensil celeste de flores*, que van des de les *loes* als diàlegs o als villancets, n'ha parlat de cert lèxic, com *bugre* o *macarotes*, o ha assenyalat si les paraules eren castellanismes, i ens ha donat pistes interpretatives. D'aquesta manera, l'estudiós, o el simple lector, pot gaudir d'uns documents que pertanyen a la nostra literatura, que són nostres, i que ajuden a demostrar, per enèsima vegada, que no hi hagué cap "decadència" literària en aquest període.

El treball, encara, indaga en la memòria cultural i literària acompanyat per altres estudiosos i bibliògrafs, discutint-los o aprofitant moltes de les dades que apunten. És interessant, d'altra banda, resseguir com li arriba el manuscrit, les caramboles que s'hi donen i les mans per les quals passa abans de ser a les seues. Després de tanta feina i dedicació, i d'haver rescatat de l'oblit gairebé absolut un personatge com Carles Gassulla d'Ursino, podem dir que Vicent J. Escartí, amb una prosa clara i entenedora, amb una informació ben travada i ordenada, ha possibilitat que, efectivament, la posteritat de Gassulla d'Ursino "torne a ser" de paper, i que nosaltres hi podem accedir fàcilment.